

Leonieke van Dipten en Sonja van der Valk

De nieuwe criticus is insider

In het kader van een onderzoek van Hogeschool Inholland, Instituut voor Netwerkcultuur en Domein voor Kunstkritiek interviewden Leonieke van Dipten en Sonja van der Valk vertegenwoordigers van de generatie critici die actief is sinds het internet zijn intrede deed.¹ Hoe positioneren zij zich in het debat over kunstkritiek en hoe kijken ze naar de toekomst?

De een beseft een zendeling te zijn, de ander noemt zich geen kunstcriticus. En een derde zegt niet anders te kunnen, de analyserende en kritische houding zit in zijn genen. Mischa Andriessen, behalve dichter ook ruim zeven jaar medewerker van *Het Financieele Dagblad* (beeldende kunst) en *Trouw* (jazz) voelt zich verwant met de klassieke criticus. Kunstcommissies en culturele adviesraden betalen voor zijn kennis en expertise. Hij kan leven van zijn werk. Onbetaalde uren wijdt hij aan het Vlaamse periodiek *Jazzmozaïek* en aan het redacteurschap van *Terras*, een tijdschrift voor internationale literatuur en kunst. Die klassieke criticus, zo valt in deze *Boekman* te lezen, verdwijnt. Voelt hij zich de laatste der Mohikanen? Hij weert zich tegen dit sterfhuisdenken. 'De krant is voor mij nog steeds de plek om overzicht te bieden, te laten zien wat er over de gehele

linie gebeurt. Het middenveld, alle schakeringen in kritiek tussen een diepgaande beschouwing en het signalement, is verdwenen maar ik probeer zelf dat midden te bestrijken. *Trouw* en *Het Financieele Dagblad* blijven mij om langere artikelen vragen.’

Robbert van Heuven, ‘Ja, je mag mij het type klassieke criticus noemen’, wordt met ingang van de volgende Kunstenplanperiode de dramaturg van het Noord Nederlands Toneel. Daarom verlaat hij per 2017 *Trouw*, waar hij sinds 2010 theatercriticus is. Het is de regel bij *Trouw* dat recensenten geen belangen in de kunstwereld mogen hebben. Al heeft hij nog een andere reden de kunstkritiek te verlaten: graag diepgaande artikelen te willen schrijven, maar weten dat je daarvan niet kunt leven. Ook hij blijft geloven in wat hij liefdevol ‘de krant’ noemt. ‘De recensie is van *Trouw* het slechtst gelezen stukje papier, toch moet de recensie blijven. Alleen al omdat theater een vervliegende kunstvorm is.’

Nieuwe kaders

Andriessen en Van Heuven realiseren zich te functioneren binnen het traditionele *framework* van de kritiek. De andere geïnterviewden zoeken naar nieuwe kaders, wat wellicht ook een antwoord is op de vraag naar de toekomst van de kritiek. Brian Elstak zouden we een pionier willen noemen. Hij is al sinds de millenniumwisseling volledig op het internet georiënteerd. Hij noemt zich blogger, kunstenaar en *art director*. Hij blogt smaakgebonden. ‘Is het niet leuk, komt het er niet op. We zijn eerder curatoren. Bloggen is kiezen waaraan je aandacht besteedt.’ In één moeite door blogt hij over zijn eigen werk en over dat van anderen. Het begon met een opdracht tijdens zijn studie. Zijn studentengroep besloot het concept voor een hiphoptijdschrift online te publiceren: ‘We hebben het over 1999, de beginfase van het web 2.0. We hadden een blog voor die benaming er was.’ *Mixed* werd hét platform voor de Nederlandse hiphopcultuur.

Het *framework* van het bloggen komt in de interviews terug. Ook de collega’s van Elstak positioneren zich als een reflectieve kracht binnen het domein waarover zij schrijven. De grensvervaging tussen werken in de kunst en reflecteren op kunst, in de wereld van Elstak normaal, was voor de criticus rond de eeuw-

wisseling een schrikbeeld. Want waar blijft je onafhankelijkheid? De critici die zo’n tien, twaalf jaar later hun loopbaan begonnen, zien grensvervaging eerder als kans. Zij beschouwen zichzelf als insiders. Roos Euwe, dramaturg bij het collectief BOG en lang redacteur van *hard//hoofd*, voert van binnenuit de discussie over theater: ‘Je hebt veel gradaties in de afstand die schrijvers hebben tot het maakproces. Zij nemen vaak verschillende rollen aan, zijn dramaturg, zitten in jury’s en in beoordelingscommissies, programmeren en organiseren. De dynamiek van die wisselende rollen vind ik interessant. Daar ligt voor de kunstkritiek een opening naar een gebied waar ik me in ieder geval goed in kan bewegen.’

Kritische houding

Elsbeth Ronner publiceert op *ArchiNed*, online vaktijdschrift voor architectuur, en op *Vers Beton*, een Rotterdamse stadswebsite. Ze is architect en runt met twee partners een architectenbureau. Haar motivatie om 10 procent van haar tijd aan kritiek te besteden ligt in het belang dat haar vakgebied heeft bij een breed gedeeld discours: ‘Het komt de projecten waaraan wij werken ten goede als deze ingebed zijn in een theoretische context. Voor *Vers Beton* schrijf ik omdat een gesprek met de gebruikers van architectuur even noodzakelijk is.’

Deze nieuwe generatie koppelt als vanzelfsprekend kritische reflectie los van het format van de recensie of de kritiek. Zo begon het interview met Jan Nieuwenhuis: ‘Wat heb je gestudeerd? ‘Muziekwetenschap.’ Hoe lang ben je werkzaam als muziekcriticus? ‘Drie/vier jaar.’ Voor welke media schrijf je? ‘Voor de VPRO-site, *Gonzo (circus)*, *Journal of Sonic Studies*, eerder voor *Akkoord Magazine*, *Jazzflits*, *De Dakhaas* en *Muziekvan.nu*, festivals, ensembles – programmatoelichtingen en teksten voor programmaboekjes. Nee, ik maak geen onderscheid. Wat je schrijft is altijd een interpretatie en daarmee een vorm van kritiek.’ Zij trekken kunstkritiek breder, spreken van een kritische houding die meerdere uitingvormen heeft.

Elstak blogt met alle subjectiviteit van het medium van dien. Subjectief zijn is bij de anderen een bewuste keuze, overtuigd als zij zijn van de gekleurde wereld van het waarnemen zelf en de →

reflectie die daarop volgt. Jan Postma, web-redacteur van *De Groene Amsterdammer* en voormalig hoofdredacteur van *hard//hoofd*, benadrukt dat hij alleen het recht heeft om vanuit zijn eigen lees- of kijkervaring te schrijven. Hij schrijft over literatuur en fotografie. Precies zo hoopt hij zijn lezers aanknopingspunten te bieden om een eigen verhouding met het besprokene te krijgen. ‘Kritiek is een ernstige betrokkenheid bij, niet het keuren van kunst. Ik hoop dat mijn lezers denken: “Shit, zo had ik daar nog nooit over nagedacht”.’

Deze critici beschouwen hun stem als een van de vele die zich over kunst laten horen. Postma: ‘Ik beschouw het fenomeen kunstkritiek als een verzameling van mensen die zich op bloed-serieuze wijze met de kunsten bezighouden.’ Dat kan zich naar hun idee op vele fronten afspelen, en is niet beperkt tot het geschreven woord. Immers, kritiek in de betekenis van informatie delen, reflecteren en een dialoog tot stand brengen manifesteert zich niet alleen in (online) media en in academische publicaties, maar ook in debatten en in de reflectieve en educatieve programma’s van culturele instellingen. En in veel hedendaagse kunstprojecten. Uiteindelijk telt wat alle stemmen samen teweegbrengen in de politieke arena van debat en visievorming. Ogen lichten op als *De Correspondent* of *De Groene Amsterdammer* ter sprake komt. Vanwege het bereik, de innemende reacties van lezers, maar vooral de inbedding van artikelen over kunst in een cultureel en maatschappelijk rijkgeschakeerd palet aan teksten. Manus Groenen, kunsthistoricus en docent kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht: ‘Om mijn liefde voor kunst over te dragen heb ik mijn hoop gevestigd op dit type bredere platforms.’

Scheidslijn valt weg

Gatekeepers in de betekenis van Pierre Bourdieu, sleutelfiguren in het culturele veld die bepalen

wat tot het domein van de kunst mag worden toegelaten, vinden zij zichzelf niet. Hun missie is hun kennis, ervaring en persoonlijke waarden de arena binnenbrengen. Roos Euwe over haar tijd bij de kunstredactie van *hard//hoofd*: ‘De redacteurs vormden een hechte groep. We bespraken intensief elkaars werk. Je moet kunnen selecteren, zeggen: “oké, maar dit dan...”, of “dat punt is niet goed”, of “dit kan beter” en “dit willen we erin, en dat niet”. Op die urgentie drijf ik ook als lezer.’

Omdat het hen uiteindelijk om hun persoonlijke bijdrage aan het maatschappelijke debat gaat, valt de scheidslijn tussen kritisch schrijven en andere werkzaamheden weg. Zij hebben het gevoel met één doorlopend onderzoek bezig te zijn. Manus Groenen houdt zich bezig met de vraag hoe je mensen meeneemt in een gedachtegang en in staat stelt zelf argumenten te vormen. Hij is betrokken bij het Impact-festival, zou het liefst werken op het terrein van educatie en schrijft voor het internationale *Artslant.com* en *Tubelight*: ‘Het maakt dan niet uit of ik lesgeef, een kritiek schrijf of museumbezoekers rondleid.’ Voor Jan Nieuwenhuis gaat dat onderzoek over ‘de constructie van het luisteren’. ‘Er zijn natuurlijk altijd feiten – anekdotes, jaartallen, het notenschrift – die je kunt bespreken, die waarachtig zijn, maar het gaat mij om datgene wat maakt dat je muziek luistert, het onbegrijpelijke, voelbare, onverklaarbare in de muzikale ervaring. Dat is problematisch, omdat je jezelf als criticus midden in het object van kritiek plaatst en het niet onbevooroordeeld benadert, vanaf de zijkant. Schrijven over muziek is voor mij een (onmogelijke) poging iets van de muzikale ervaring terug te halen.’

Meegroeien

Robbert van Heuven was een van de eerste critici die zijn artikelen ook op een eigen website publiceerde en dankzij de sociale media *traffic* genereerde. Jan Postma twittert over recente publicaties. Brian Elstak kent de wetten van het internet als de beste: ‘In het huidige internet-tijdperk kan veel, maar perceptie is alles. Als niemand je kent, kan niemand het iets schelen wat je schrijft. Dat is zonde. Je moet zorgen dat je een *following* opbouwt. Een goede blogger heeft een eigen input, content en identiteit. Waarvoor

‘Kritiek is een ernstige betrokkenheid bij, niet het keuren van kunst’

hij of zij vaak veel meer vaardigheden moet inzetten dan alleen woordkunst. De huidige blogger vlogt, maakt filmpjes en zorgt zelf voor grafische verleidingen.'

Het gemak waarmee de bloggers uit de hip-hopcultuur zich multimediale vaardigheden eigen maken, lijken de andere geïnterviewden te missen. Ze zouden willen samenwerken met webdesigners, filmers of grafici, maar de tijd en mogelijkheden ontbreken vooralsnog. Zij zien de vernieuwingsmogelijkheden die het internet biedt meer als instrument dan als doel. Het antwoord op de vraag naar de toekomst van de kunstkritiek ligt in hun kritische praktijk. In hun zoeken naar een *framework* dat het mogelijk maakt informatie, kennis, inzicht in kunst en de kunstwereld gezamenlijk te produceren.

Brian Elstak is inmiddels overgestapt op podcasts. De lezers van zijn blog blijken zijn eigenzinnige weg te volgen. 'Je moet houden van het experiment. Blijven opletten wat de nieuwe ontwikkelingen zijn en meegroeien. Dan beweegt de kritiek vanzelf mee.' •

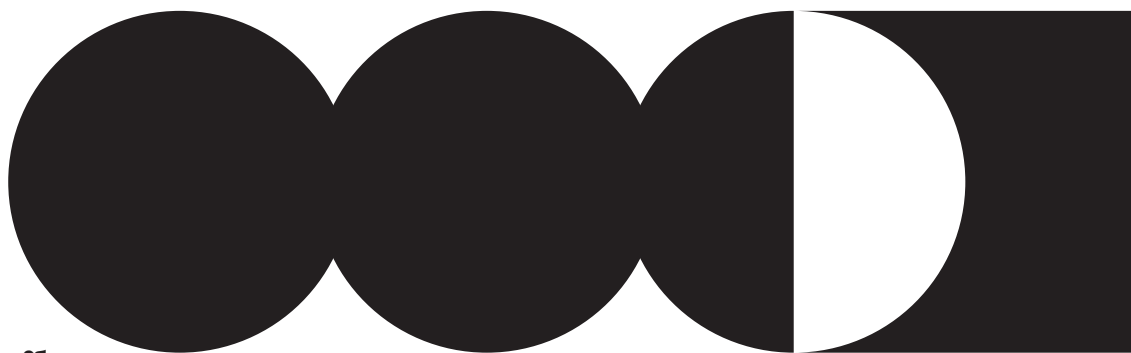
Noot

- 1 *Creativiteit en autonomie. ZP-ers in de creatieve industrie*, een onderzoek van het lectoraat Media, Cultuur en Burgerschap, Hogeschool Inholland, onder leiding van dr. Joke Hermes.

Advertentie

ETCETERA

TIJDSCHRIFT
VOOR
PODIUMKUNSTEN

ETCETERA SCHRIJFT OVER PODIUMKUNSTEN, IN DE BREEDSTE ZIN VAN HET WOORD, en dat sinds 1983. Raadpleeg het complete archief en lees de nieuwste recensies online. U vindt Etcetera **GRATIS** op ruim 250 hotspots in Vlaanderen en Nederland.

**ETCETERA
BIJ U THUIS?**

**Wil u geen
enkel nummer
missen, neem een
abonnement.**

€28 (België)
€35 (Nederland)

VUL UW COLLECTIE
AAN!

Oude nummers van Etcetera – ook uit de mythische jaren 1980 – kan u nabestellen via:
[www.e-tcetera.be/
abonneren](http://www.e-tcetera.be/abonneren)

www.e-tcetera.be